

BBC:n kuolema

BBC tekee kuolemaa; englantilaisten yleisradioylpeys tuskin selviää hengissä vuoteen 2000 saakka. Rajuudesta huolimatta tämä väite ei ole pelkkää provosointia. Vanha perinteinen yleisradiojärjestys elää syvää kriisiä, eivätkä ongelmat suinkaan rajoitu Englantiin: itse asiassa ne toistuvat omine erityispiirteineen monessa maassa.

Tässä artikkelissa tarkastellaan Englannissa ja Englannin tapauksesta käytyä keskustelua siksi, että sillä nähdään olevan laajempaakin merkitystä. Esitettyjen ajatusten tuominen kansainväliseen keskusteluun on perusteltua myös siitä syystä, että tällä tavalla saadaan uusia näkökulmia ongelmiin ja vältetään tekemästä liian karkeita yleistyksiä paikallisesta globaalille tasolle. Eri tutkijat eri maista voivat antaa tärkeän panoksen keskusteluun, ajatusten edelleen kehittämiseen.

I
Englannin yleisradioyhtiö BBC, yksi maailman suurimmista ja kuuluisimmista, on instituutio joka on suoraan tai välillisesti antanut vaikutteita monien muidenkin maiden yleisradiotoimintaan. Englantilaisille

itselleen BBC on merkinnyt ja merkitsee erityisen paljon: suurin osa heistä uskoo tai tietää että BBC tekee maailman parhaita televisio-ohjelmia. Mutta nyt BBC tekee kuolemaa, ja se tulee vetämään hautaansa myös Englannin nk. itsenäisen tai riippumattoman ohjelmatuotannon, joka nimestään huolimatta on niin tiukasti valtion säätelemä, että itsenäistä siinä on - tunnetun sanonnan mukaan - "vain voittovarojen käyttö".

Tämä perustavanlaatuisen muutoksen järjestelmässä merkitsee väistämättä myös muutosta yleisradiotoiminnan filosofiassa. Kuten tunnettua, BBC syntyi julkisen palvelun yleisradiotoimintaperiaatteen pohjalta ja tällä johtoajatuksella on edelleen tärkeä merkitys sen toiminnassa. Koska BBC myös kouluttaa melkein koko radio- ja tv-henkilöstön Englannissa ja koska valtio valvoo tarkasti alan kaupallista toimintaa, sama "julkisen palvelun" henki hallitsee myös yksityisten yhtiöiden tuotantoa (ks. Nossiter 1986, 18-22).

Mitä tahansa tästä periaatteesta sanotaankin, se on aina ollut osa "kolmannen linjan" yleisradiotoiminnan älyllistä ja moraalista perustelua. Tämä linja on puhtaasti mark-

kinatalouteen perustuvan järjestelmän (josta esimerkkinä jo monille sukupolville ovat toimineet USA:n väitetyt kauhut) ja valtion suoraan valvontaan perustuvan järjestelmän (jonka ruumiillistuma löytyy Neuvostoliitosta tai Ranskasta etenkin de Gaullen ajalta) välissä. Perustelun mukaan julkisen palvelun yleisradiotoiminta vaalii kansallisia ja kulttuurisia arvoja, ja sen velvollisuutena on ilmentää näitä arvoja ohjelmissaan. Se toimii riippumatta esimerkiksi oopperan kysynnästä tai siitä, onko uutismateriaali Tripolin siviiliuhreista poliittisesti haluttua (ks. BRU n.d., 3-18).

Muutos filosofiassa merkitsee myös muutosta ohjelmien luonteessa ja laadussa. Katsokaamme esimerkiksi "vakavia" draamasarjoja. Tällä hetkellä sekä BBC että kaupalliset yhtiöt suuntaavat huomattavat voimavarat korkealuokkaisiin draamoihin, jotka lähetetään osina, mutta joiden kokonaiskesto on useita tunteja. Nämä sarjat ovat erittäin kalliita. Kustannuksia on vaikea arvioida tarkasti, mutta minimisumma on noin 250.000 punttaa tunnilta - todellisuudessa luku on luultavasti yli kaksinkertainen.

Vaikka sarjat usein keräävät 5-10 miljoonaa katsojaa, mikä Englannin mittapuun mukaan on melko paljon, ne jäävät kauas suosituimmista ohjelmista. Paljon halvemmat ohjelmat, vaikkapa saippuaopera **Eastenders** ja kilpaohjelmat keräävät vielä huomattavasti suurempia yleisöjä. Draamasarjat ovat myös usein erittäin kiisteltyjä. Niinpä esimerkiksi vuonna 1986 BBC:n sarjasta **The Monocled Mutineer**, joka kuvasi kapinaa Englannin armeijassa ensimmäisen maailmansodan aikana, syntyi poliittinen riita. Ja vuoden kehutuin sarja, **The Singing Detective**, ei saanut hallitusta raivon valtaan ainoastaan

sosialistisuutensa vuoksi, vaan myös oidipaalis-seksuaalisten kiinnostuksensa ansiosta.

On selvää, että tämäntyyppisillä ohjelmilla ei ole oikeutusta taloudellisessa mielessä. Puhtaasti kaupallinen yleisradiojärjestelmä ei tuhlaisi kuutta miljoonaa punttaa kuuden miljoonan katsojan vuoksi, kun se voisi käyttää kolme miljoonaa ja saada kaksitoista miljoonaa katsojaa. Se voisi tuhlaata kerran tai pari saadakseen arvostusta, mutta jos niin tapahtuisi jatkuvasti, vähin mitä sijoittajat tekisivät olisi tuottavampien kohteiden etsiminen pääomalle.

Tämäntyyppiset ohjelmat eivät ole poliittisestikaan järkeviä. Täysin hallituksen alaisen yleisradiojärjestelmän ei voi olettaa sijoittavan valtavia voimavaroja projektiin, jonka se tietää johtavan poliittiseen riitaan herransa kanssa. Se voisi jälleen tehdä niin kerran tai kaksi, mutta jos se menettelisi niin jatkuvasti, vähin mitä tapahtuisi olisi kasvojen vaihtuminen draamaosastolla.

Englannin hemmoteltu, suojeltu ja etuoikeutettu tv-teollisuus voi tuottaa tällaisia ohjelmia koska, kuten BBC:n tapauksessa, sen ei tarvitse vastata kysyntään tai osakkeenomistajille. Kaupallisilla yhtiöillä puolestaan on mainosajan myynnin monopoli. Molemmat voivat itse asiassa ohjata halpojen ja suosittujen ohjelmien tuottamat varat kalliiden ja vähemmän suosittujen ohjelmien tukemiseen. Julkisen palvelun toimintaperiaatteen ansiosta niillä ei ole ainoastaan oikeutta vaan myös velvollisuus pälvellä erilaisia makuuuntia. Poliittisessa keskustelussa molemmat järjestelmät voivat viitata rooliinsa taiteiden suojelijana, velvollisuksiinsa kansallista kulttuuria kohtaan ja riippumattomuuteensa hallituksen

oikuista - selviytyäkseen poliittisista myrskyistä, joita edellä mainitun kaltaiset sarjat jatkuvasti synnyttävät.

II

Englannin yleisradiotoiminnassa on siis tapahtumassa mullistus. Mitkä voimat saavat sen aikaan? Laajasti katsoen asiaa voi tarkastella kolmesta näkökulmasta:

(1) **Teknologinen näkökohta.** Kaikki tuntevat uudet teknologiset keksinnöt, joilla on vaikutusta yleisradiotoimintaan. Uusien suorien tv-satelliittien kehitys, monikaistaiset kaapelijärjestelmät ja erilaiset nauhoituslaitteet saattavat hajauttaa sen joukkoyleisön, joka oli tv-lähetystoiminnan ensimmäisen vaiheen luonteenomainen piirre. Tämän kehityksen mahdollista seurausta kuvataan usein ilmauksella "from broadcasting to narrow-casting".

Teknologian kehityksellä ei kuitenkaan yksinään ole ratkaisevaa merkitystä. Keksintöjen konkreettinen olemassaolo antaa vain kehittymismahdollisuuden uusille järjestelmille, mutta ei niinkään tekniikan kuin sosiaalisten voimien vuorovaikutuksen ohjaamana.

Muutama vuosi sitten Englannin hallitus esimerkiksi asetti riippumattoman elimen tietoisesti erilleen nykyisestä yleisradiojärjestelmästä valvomaan laajakaistakaapeliverkkojen viihdepitoista esiinmarssia (Hughes et.al. 1982). Olemassa oleva teknologia ja vielä suuremmassa määrin mahdollinen kuituoptinen teknologia varmasti mahdollistavat monikanavaisen kaapelitelevisiion. Tekniset mahdollisuudet ja markkinatalouden todellisuus, jossa tekniikan oli määrä kukoistaa, ovat kuitenkin nykyisten kokemusten perus-

teella kaksi eri asiaa. Mitään laajakaistakaapelien räjähdystä ei ole tapahtunut. Oikeudet hankkineet yritykset toimivat tuottavuuden rajamailla ja monet alan ohjelma-yhtiöistä ovat kuivuneet kokoon. Sosiaaliset ja taloudelliset voimat ovat teknisistä mahdollisuuksista huolimatta aikaansaaneet samanlaisen tilanteen kuin USA:ssa.

Voisin helposti jatkaa tämän käsityksen kehittelyä, mutta luulen osoittaneeni, että vilsimpiä teknologisia utopioita ei voi pitää tosinä. Teknologiset seikat ovat tärkeitä, mutta ne eivät toimi itsestään.

(2) **Taloudellinen näkökohta.** Englannin järjestelmä, kuten useimmat yleisradiojärjestelmät, oli alunalkaen ja on edelleen olennaisilta osiltaan **kansallinen** yleisradiojärjestelmä. Sellaisena se ilmentää erästä 1900-luvun tärkeimmistä taloudellisista suuntauksista: taloudellisten yksiköiden järjestämistä valtiolliselta pohjalta. Englannin yleisradiojärjestelmä toimii suojatuilla kansallisilla markkinoilla. Molemmilla yleisradiojärjestelmän osapuolilla on esimerkiksi 14 prosentin katto kaikelle ulkomaiselle ohjelmistolle. Englannissa, kuten muuallakin, on myös kansallisia makuseikkoja, jotka takaavat tiettytyypisille ohjelmille etulyöntiaseman markkinoilla.

Yleisradiotoiminta kuitenkin kansainvälistyy voimakkaasti. Televisio-ohjelmilla on jo pitkään käyty kauppaa, mutta nyt myös yleisradiotoiminnan omistus ja tuotanto kansainvälistyvät. Uudet joukkotieduskonglomeraatit, joista jotkut ovat alunperin englantilaisia, kuten Robert Maxwellin, ja toiset ulkomaisia, kuten Rupert Murdochin, katsovat toimintapiirinsä olevan itsestäänselvästi kansainvälinen. Taloudelliset voimat ja tekniikan saavutukset, ennen kaikkea suorat

tv-satelliitit, tukevat toisiaan niin, että ikivanhat poliittisen maantieteen rajat estävät yhtä vähän ohjelmien lähettämistä kuin rahanvaihtoa.

Samanaikaisesti, vaikka huomattavasti pienemmässä mittakaavassa, myös pieni paikallinen pääoma haluaa osallistua yleisradiotoiminnan voitonjakoon. Perinteisesti sekä BBC että kaupalliset yhtiöt tuottivat valtaosan ohjelmistaan talon sisällä ja riippumattomien tuotantoyhtiöiden toiminta-alue oli suhteellisen rajoitettu. Neloskanavan (Channel 4) perustaminen muutti tilanteen, sillä se ei tuota lainkaan omaa ohjelmaa vaan nojaa ohjelmistossaan suuriin ulkomaisiin kaupallisiin yhtiöihin sekä, mikä on merkillepantavaa, riippumattomiin tuotantoyhtiöihin.

Tätä kehitystä voidaan puolustaa väitteillä BBC:n jähmeästä luonteesta tai vaatimuksilla taiteellisen ilmaisumahdollisuuden antamisesta uusille rohkeille voimille, joille suurien yhtiöiden kaupallinen varovaisuus ei ole sitä sallinut. Nämä väitteet voivat olla oikeita tai vääriä, mutta varmaa on, että ne hämärtävät tällaisen kehityksen taloudellista logiikkaa.

Yleisradiotoiminnan kustannukset tuntuvat yleensä nousevan nopeammin kuin muun tuotannon. Televisio-ohjelmien tekeminen on työvoimavaltaista toimintaa, joten palkkakustannukset muodostavat huomattavan osan ohjelmatuotannon kokonaiskustannuksista. Muussa tuotannossa voidaan korvata työvoimaa koneilla ja laskea siten palkkakustannusten suhteellista osuutta kokonaiskustannuksista. Tämä ei näytä mahdolliselta ohjelmatuotannossa. Siksi nouseva tai entisenä pysyvä palkkataso saa aikaan ohjelmatuottajille suhteellisesti suuremmat palkkamenot. Tämä ongelma on

erityisen vakava yleisen inflaation aikana, jolloin reaali-palkat Englannissa ovat kohonneet. (On tietenkin myös totta, että jos reaali-palkkataso laskisi, ohjelmatuottajat hyötyisivät suhteettomasti.)

Tämä ongelma on ollut melko etäinen mainostulojen varassa toimiville kaupallisille yhtiöille, mutta BBC:n suora riippuvuus valtion rahoituksesta, jonka määrää lupamaksun suuruus, on merkinnyt, että BBC on ollut lähes jatkuvasti taloudellisessa kriisissä. Kun Englannin hallitus 1985 asetti Peacockin komitean tutkimaan BBC:n rahoitusta, kommentaattorit olivat innokkaita toteamaan, että juuri tämä oli työjärjestyksen keskeisin kohta:

"Kun kaapeli- ja satelliittilähetystoiminta laajenee, ohjelmia tarvitaan ennennäkemättömässä määrin. Työkäytäntöjen ja ammattiliittojen asettamien rajoitusten täytyy muuttua, tuotanto voidaan järjestää uudelta pohjalta ...

Mahdollisuus pimentää ruutu on antanut liitoille huomattavan sananvallan henkilöstömäärien suhteen ja mahdollisuuden, varsinkin ITV:ssä, neuvotella itselleen alan korkeimmat palkat". (Raymond Snoddy, Financial Times, 30.3. 1985)

Perinteinen menettelytapa tämänkaltaisessa tilanteessa on turvautuminen alihankkijoihin, mikä takaa työnantajalle monia taloudellisia etuja. On ilmiselvää, että keskittynyt talon sisäinen työvoima on todennäköisemmin ammatillisesti järjestäytyneyttä kuin hajallaan oleva satunnaistyövoima ja voi siten helpommin varmistaa, että sen palkat pysyvät ainakin yleisellä tasolla. Toiseksi, työnantajajäryitys on vastuussa alihankkijoille vain sopimuksen kestoajan, eikä sen tarvitse siis kantaa väliaikojen kustannuksia. Kolmanneksi, monia niistä terveyteen ja turvallisuuteen liittyvistä määrärahoista, joita suuren tuotan-

toyksikön on maksettava, on paljon vaikeampi vaatia pienissä ja liikkuvissa yksiköissä.

Alihankkijoihin siirtymisestä on siten suuri taloudellinen hyöty TV-yhtiöille, vaikka "luova byrokraatia" sitä todennäköisesti vastustaa. Lievimmillään kehitys merkitsee näet "byrokraatian" oman merkityksen pienenemistä ja pahimmillaan sen muuttumista tarpeettomaksi. Edellä lainatussa artikkelissa Snoddy totesi tämän hyvin selväsanaisesti:

"Sellaiset yhtiöt kuin Thorn EMI tekevät ohjelmia tuhannella punnalla tunti, joka on vain murto-osa yleisradioyhtiöiden kustannuksista. Tämä voi vielä osoittautua kaapelin kaikkein räjähdysmäisimmäksi vaikutukseksi yleisradioyhtiöihin

...

Ei ole pienintäkään epäilystä siitä, että riippumattomat tekevät ohjelmia halvemmalla, koska niillä on vähemmän päälliköitä ja joustavammat työtavat."

Suuret kansalliset yleisradioyhtiöt joutuvat siis taloudellisen hyökkäyksen kohteeksi sekä yläettä alapuolelta: suuret kansainväliset konsernit haluavat osansa markkinatuotosta ja pienehköt kansalliset ohjelman tekijät osan yhtiöiden tuotantobudjetista.

(3) Poliittinen näkökohta. Yleisradiotoiminta kiinnostaa poliitikkoja aina ja kaikkialla. Kaikki mahdolliset hallituskandidaatit Englannissa ovat yhtä mieltä kansallisen taloudellisen tehokkuuden ja kilpailukyvyn tarpeellisuudesta maailmanmarkkinoilla; niiden poliittiset kiistat koskevat olennaisimmilta osiltaan parhaita tapoja saavuttaa nämä päämäärät. Mikään hallitus ei siksi todennäköisesti vastusta ankaraasti niitä kansainvälisiä tai kansallisia voimia, jotka ovat mainittujen taloudellisten suuntausten takana.

Edellä sanottu ei merkitse, että poliittisia riitoja ei syntyisi eri

hallitusten välille tai yhden hallituksen sisällä. Mahdollisista kiistan aiheista esitetään myöhemmin yhteenveto, mutta on huomattava, että kaikki tällaiset riidat tapahtuvat hyvin pienessä mittakaavassa; kaikki ennustettavissa olevat britti-hallitukset haluavat jatkaa onnellista avioliittoaan pääoman kanssa.

Merkityksettömämpi kysymys poliitikkojen ja yleisradioväen suhteista ylittää puoluerajat. Nykyiset melko ongelmattomat institutionaaliset suhteet kansakunnan hallitsijoiden ja sen yleisradioihmisten välillä ovat peräisin ajalta, jolloin Englanti oli, tai ajatteli olevansa, huomattava siirtomaavalta. Ne heijastavat itseluottamusta, joka oli ominainen homogeeniselle hallitsevalle luokalle, jonka poliittinen eliitti ei pitänyt tarpeellisenä valvoa suoraan kaltaisiaan kulttuurin alueella.

Tämänkaltainen tilanne on selvästi ohimennyttä aikaa. Englanti on nykyään, kaikkien muiden paitsi kaikkein likinäköisimpien (ja heitä on paljon) mielestä, suurten sisäisten sosiaalisten ristiriitojen repimä jatkuvassa taloudellisessa alamäessä oleva maa. Muuttunut asema vaatii toisenlaisia institutionaalisia suhteita: kansalliset päämäärät täytyy määritellä selvemmin, kansan hyväksyminen täytyy varmistaa tehokkaammin, eriävät mielipiteet täytyy peitota perusteellisemmin, jne. Vanhat luottamukselliset suhteet eivät enää sovi.

Syynä pitkään ja katkeraan yhteenottojen sarjaan hallituksen ja yleisradioihmisten välillä parina viime vuotena ei niinkään ole nykyisen hallituksen erityinen poliittinen pahantahtoisuus, vaan piilevä rakenteellinen kriisi. Secret State-dokumentin kiellolla, salaisen poliisin päästämisellä tutkimaan BBC:n tuotantotoimisto sekä muilla "kan-

sallisen turvallisuuden" vaatimilla toimilla oli virallisen oppositiopuolueen tuki. Kaikki tärkeimmät poliittiset puolueet ovat näemmä yksimielisiä siitä, että yleisradion täytyy olla tiukasti heidän valvonnassaan - vaikka ovatkin eri mieltä siitä, kuka johtaa showta.

Olisi kuitenkin typerää väittää, että nykyisen hallituksen poliittinen väri ei olisi tuonut omia mutkiaan näihin kehityslinjoihin. Hyökkäyksessä on mukana puoluepoliittisia piirteitä; väittihän konservatiivipuolueen puheenjohtaja BBC:n uutisten värittyneen hallituksen vastaisesti erityisesti USA:n Libyaan tekemän hyökkäyksen raportoinnissa. Hallituksen sitoutuminen vapaiden markkinoiden periaatteisiin ja miltei kiihkomielinen usko pienomistukseen merkitsevät, että se kannattaa erityisen tietoisesti edellä kuvattuja taloudellisia kehityssuuntauksia. Hallituksen johdonmukainen kylmän sodan vimma merkitsee, että se on erityisen taipuvainen kieltämään ohjelmia 'kansallisen turvallisuuden' perusteella. Hallituksen yleiset keskittämisyrittäykset merkitsevät, että se on erityisen innokas saatamaan yleisradiotoiminnan tiukemmin hallituksen valvontaan.

Kaikki edellä sanottu on totta, mutta on tärkeätä korostaa, että hallitus on toiminut varovasti. Hiljainen Peacock-raportti hivuttautui kohti keskitetyn yleisradiojärjestelmän hajottamista tavalla, joka on pelkän poliittisen kaunan yläpuolella. Itse asiassa poliittinen kauna johti siihen, että hallitus hylkäsi pääosan komitean suunnitelmista, koska ne eivät olleet tarpeeksi radikaaleja, ja asetti oman ministerikomitean tuottamaan halutunlaisia tuloksia (The Financial Times, 27.6.1986).

III

Logiikka, jota olen käsitellyt ei ole uutta eikä omaperäistä; sen päälinjat, painotuseroista huolimatta, ovat tuttuja useimmille näiden asioiden kanssa tekemisissä oleville Englannissa. Ne ovat varmasti tuttuja myös BBC:lle, joka on kehitellyt vastastrategiaa muutoksen suunnan ja vauhdin hallitsemiseksi. Seuraavassa viimeaikaisia kehityslinjoja, jotka, vaikka erillisinä ovatkin vastineita johonkin tiettyyn paineeseen, yhdessä muodostavat vastauksen kokonaistilanteeseen:

(1) **Ohjelmapolitiikan muuttaminen.** Kun Michael Grade nimitettiin ohjelmapäälliköksi, BBC aloitti voimakkaammin "populistisen" ohjelmapolitiikan. Se on yrittänyt käyttää kaikkia mahdollisia keinoja yleisönsä maksimoimiseksi, jopa siinä määrin, että sisäpiireissä siitä puhutaan usein "uutena BBC:nä" (Nossiter 1986, 14-15).

(2) **Yritykset muuttaa henkilöstömääriä.** Yhtäältä on yritetty vähentää vakinaista henkilökuntaa. Toisaalta, äänekkäästä vastustuksesta huolimatta, BBC on siirtynyt lähemmäksi hallituksen asettamaa ulkopuolisten ohjelmien 25 prosentin tavoitetta. Sekä BBC että kaupalliset yhtiöt tähtäävät 500 tunnin riippumattomasti tuotettuun ohjelmamäärään vuoteen 1990 mennessä. Se on noin viisinkertainen määrä nykyiseen verrattuna ja vastaa noin 10 prosenttia ohjelmien kokonaismäärästä (The Financial Times, 20.3.1987).

(3) **Ulkopuolisten tulonlähteiden etsiminen.** BBC:n tuottamaa materiaalia sekä kotimaahan että ulkomaille markkinoivan BBC Enterprisesin merkitys on kasvanut ja sille on annettu vapaammat kädet. Varsinkin BBC:n suurella copyright-ohjelmien varastolla on selvästi kas-

vava kysyntä aikana, jolloin satelliittiohjelmien lähettäjät etsivät kiihkeästi suhteellisen halpaa materiaalia. Samaan aikaan BBC on yrittänyt lisätä yhteistuotantosopimusten määrää ja kattavuutta. Tätä vastustetaan vielä mm. vakavassa näytelmätuotannossa, vaikka vuoden 1986 suhteellisen suuri arvostelumenestys **Edge of Darkness** onkin ehkä poistanut joitakin huolenaiheita.

BBC on valmis tekemään huomattavia muutoksia tämänhetkiseen ohjelmapolitiikkaansa varmistamiseen merentakaisen myynnin. Siksi komedia **'Allo 'Allo** tuotetaan amerikkalaisen mallin mukaisesti nyt 24 minuutin pituisena ja uusien tuotannossa olevien sarjojen pituutta lisätään USA:n ohjelmistosuunnittelijoiden tarpeen vuoksi suosittujen komediasarjojen 6 ohjelman normista 26 ohjelmaan. Näiden muutosten korvauksena on kahden miljoonan punnan ennakkomyynti Chicagon Tribune Companylle (The Times, 25.3.1987).

Aivan viime aikoina BBC on ottanut askeleita joidenkin toimintojensa "yksityistämiseksi". Suunnitelmissa on tehdä joistakin avainpalveluista, kuten studioista, lavastamoista, ulkotuotannosta jne. palveluyksiköitä, jotka kilpailisivat asiakkaita avoimilla markkinoilla (The Independent, 18.3.1987).

BBC näyttää siten mukautuvan paineisiin pyrkien kuitenkin samalla pitämään itsellään jonkinlaisen määräämisvallan. Joidenkin mielestä Michael Checklandin (joka on enemmänkin kirjanpitäjä kuin ohjelmantekijä) pääjohtajanimitystä seuranneet henkilöstövaihdokset vivahtavat erityisen kaupallisilta. Checkland oli aiemmin BBC Enterprisesin johtaja ja Lionheart Internationalin, BBC:n tytäryhtiön, hallituksen puheenjohtaja. Bill Cotton,

BBC:n hallintojohtaja siirtyi Checklandin tilalle BBC Enterprisesin pääjohtajaksi. James Arnold-Bakeristä tuli Lionheartin johtaja. Kaiken kaikkiaan tämä mekitsi hallinnollisten kykyjen keskittämistä juuri mahdollisille itsenäisen toiminnan kasvualueille (The Times, 25.3.1987).

IV

BBC:n kohtalo on siis määrätty? No ei aivan. Olen korostanut asian yhtä puolta, ja toinenkin on tietysti olemassa. Mitään ei tapahdu automaattisesti, BBC elää tai kuolee ihmisten toiminnan tuloksena. "Poliittisesti suuntautunut" joukkotiedotustutkimus on keskittynyt yhä enemmän mahdollisten toimintatapojen ja niiden todennäköisten seurausten pohtimiseen. Näin myös BBC:n tapauksessa; alan tutkijat ovat esittäneet erilaisia mielipiteitä, joista suurin osa on tarkoitettu vetoamaan yhteen tai toiseen yhteiskunnalliseen tahoon. Näiden välittömien poliittisten päämäärien taustalla on kuitenkin tärkeitä koko alaa koskevia teoreettisia kiistoja, erityisesti "media-imperialismia" ja "julkisuuden" käsitteiden uudelleen tarkastelua. Siksi väittelyt ja kokemukset, joihin ne perustuvat, ovat mielestäni muutenkin kuin pelkästään kansallisesti kiinnostavia.

Seuraavassa yhteenveto näkökannoista:

(1) **Antaa markkinoiden määrätä.** Tämän näkemyksen mukaan keinoitekoisesti ylläpidetty monopoli (tai paremminkin duopoli), kuten Englannin yleisradio on väistämättä taloudellisesti tehoton, ja valtion tehtävä on poistaa tällaiset keinoitekoiset kaupan luonnonlakien rajoitukset. Jos tämä johtaa BBC:n kuolemaan tai Englannin yleisradiotoi-

minnan yleiseen muuttumiseen, niin johtakoon. Vapaa kilpailu on aina valtion säätelyä parempi ratkaisu.

Kanavien vähäisyys oli aiemmin eräs tärkeimmistä valtion sääntelyn älyllisistä perusteluista. Tekniikan kehitys kuitenkin poistaa tasaista vauhtia tätä puutetta ja saa siten aikaan kirjankustantamiseen verrattavissa olevan tilanteen, jossa sääntelemättömät markkinat takaavat kuluttajien tyytyväisyyden. Tämä on itse asiassa Peacockin raportin älyllinen perusta ja sen suositus:

"Päätelmämme on, että Englannin yleisradiotoiminnan pitäisi siirtyä kohti valikoivien markkinoiden järjestelmää, joka perustuu kuluttajien itsemääräämisoikeuteen. Tällainen järjestelmä tunnustaa kuuntelijoiden ja katselijoiden viime kädessä olevan omien etujensa parhaita tuomareita, etujen, jotka he voivat parhaiten saavuttaa, jos heillä on mahdollisuus ostaa haluamansa yleisradiopalvelut niin monelta vaihtoehdoiselta tuottajalta kuin mahdollista". (Peacock 1986, 133)

Todellisuudessa vain harvat ovat valmiita esittämään kantaansa näin selväsanaisesti, eivät ainakaan välittömästi toteutettavan poliittisen ohjelman perustaksi. Peacock itsekin täydensi tätä markkinoiden ylistystä lisäyksellä valtion toimien jatkamisen välttämättömyydestä. Niin voitaisiin varmistaa "julkisen palvelun" ohjelmien jatkuva saataavuus, sillä hän tunnusti ohjelmat sekä itsessään arvokkaiksi että kyvyttömiksi selviämään kaupallisilla markkinoilla.

Tämä on itse asiassa myöntymistä paljon yleisempään käsitykseen, jonka mukaan markkinaperiaatetta on tarpeen säädellä aluksi, jotta voitaisiin varmistua siitä, että se tuottaa suurimman mahdollisen hyödyn. Tämän kannan mukaan markkinat, ainakaan kulttuurituotteiden markkinat, eivät välttämättä aikaansaa yleistä tyydytystä, ja

siksi valtion toimia saatetaan tarvita auttamaan sellaisten palvelujen tuottamisessa, jotka esimerkiksi vetoavat pieneen tai liian köyhyään yleisöön.

Nämä kaksi näkökantaa ovat olennaisilta osiltaan "markkinoiden kannattajia" ja erittäin "kansainvälismielisiä". Molemmat ovat halukkaita hylkäämään "media-imperialismia" käsitteen, joka on ollut erittäin merkittävä kansainvälisessä keskustelussa ja toiminnassa kahden viime vuosikymmenen ajan.

Kaikki tämän suunnan edustajat tunnustavat, että jos Englannin yleisradiotoiminta avataan markkinavoimille, se merkitsee että ne avataan USA:n ohjelmamateriaalille. Täysin vapaiden markkinoiden kannattajille ja äärimmäisille kulttuuripopulisteille tämä ei ole vakava ongelma: kansallinen kulttuuri on epämääräinen ja vanhanaikainen käsite, jonka hävittämistä sekä taloudellinen tehokkuus että yleinen maku vaativat.

Toinen vaihtoehto on hienovaraisempi. Sen kannattajat tunnustavat kansallisten kulttuurien historiallisen olemassaolon, vaikka ehkä epäilevätkin niiden tulevaisuutta (ks. Collins 1987; Desaulniers 1987; de la Garde 1987). Tämän suunnan kannattajien mielestä Englannin suosituimmat tv-ohjelmat, saippuaoopperat, ovat korviaan myöten täynnä juuri kansallista kulttuuria. Mutta myös he hylkäävät kulttuuri-imperialismin käsitteen väittäen, että Englannin ja USA:n suhteille on ominaista ohjelmien vaihto ja että brittiläiselle tuotannolle, varsinkin korkealuokkaisille tv-näytelmille, on olemassa markkinarako.

Edelleen he väittävät, että kiristynyt kilpailu itse Yhdysvalloissa todennäköisesti aiheuttaa lisääntyvää ulkomaisten ohjelmien kysyntää ja heikentää USA:n valta-asemaa

kansainvälisillä ohjelmamarkkinoilla. Amerikkalaisten valta-asemahan perustui historiallisesti suuriin, varakkaisiin ja kartellisoituneisiin sisäisiin markkinoihin, joilla oli erittäin suuret mukaantulokustannukset. Tämä esti tehokkaasti köyhempiä ulkomaisia kilpailijoita pääsemästä USA:n markkinoille ja merkitsi, että amerikkalaisia ohjelmia voitiin myydä maailmanmarkkinoilla polkuhintaan, koska korkeat tuotantokustannukset saatiin takaisin jo yksin kotimaan markkinoiden tuotosta. Yhdysvaltain markkinoiden hajaantuminen ja Murdochin, Turnerin ym. suurien ja voimakkaiden kilpailijoiden mukaantulo merkitsee näiden etujen poistumista ja uusien markkinoiden vapautumista BBC:lle ja kumppaneille. (Collins 1986, 75-76).

On ilmiselvää, että tähän ruusuiseen lopputulokseen voidaan päästä vain mikäli se kansallinen systeemi, joka alunperin tuottaa korkealuokkaiset ohjelmat, säilytetään suhteellisen koskemattomana. Jos hajoamisprosessi toistuu Englannissa, etu häviää. Tämän vuoksi on tarpeen, että valtio säätelee markkinoiden toimintaa. Toisaalta osalla markkinavoimista voi olla vain positiivinen vaikutus, koska ne lisäävät tehokkuutta ja parantavat täten kilpailuasemia. Varsinkin alihankkijajärjestelmän kehittäminen neloskanavan tapaan voi alentaa palkkakustannuksia, joiden nykyinen kansainvälisesti verrattuna alhainen taso oli jo alunperin tämän kilpailuedun perusta.

(2) **Valtion täysin tai osittain säätelemän systeemin puolustajat.** Tämän näkökannan edustajat suhtautuvat epäilevästi markkinoiden hyödyllisyyteen yleensäkin ja väittävät, että kulttuurituotteiden erityispiirteiden vuoksi markkinasysteemi on täysin soveltumaton me-

kanismi säätelemään erityisesti yleisradiotoimintaa. Äärettömän korkeiden alkukustannusten ja erittäin pienten uusintamiskusannusten yhdistelmä merkitsee, että markkinoiden normaali monopolisoitumistaipumus kiihtyy tässä tapauksessa ja että markkinat ovat siten selvästi itsetuhoava systeemi. Nykyinen yleisradiojärjestelmä takaa suosituksen, korkealaatuisen ja halvan palvelun, joka vetoaa laajoihin maku- ja kiinnostuspiireihin: ei ole mitään syytä muuttaa sitä.

Joskus tämä ajattelutapa saa kannatusta niinkin yllättäviltä tahoilta kuin esimerkiksi *The Financial Timesin* tv-arvostelijalta. Hän kirjoitti: "Olisi todella mieletöntä rikkoa jotain, joka tuottaa niin paljon tyydytystä kuin Englannin yleisradio vain poliittisen tai taloudellisen muodin vuoksi" (*The Financial Times*, 11.1.1986). Vähäisimmänkin siirtymän kohti markkina-periaatetta on läpäistävä kaksi testiä: se ei saa merkitä jonkin erityisryhmän rahallista hyötymistä yleisön kusannuksella ja - mikä vielä tärkeämpää - sen on osoitettava taloudellinen etevämmyytensä nykyiseen järjestelmään verrattuna.

Tämän suunnan kannattajat esittävät, että markkinasysteemi ei pysty tarjoamaan kulttuurituotteita niille laajoille väestöpiireille, joilla on pienet tulot. Se tarjoaa liikaa niille muutamille, joilla on suuret tulot: siksi jonkinasteinen sääntely on välttämätöntä (Whyatt 1986, 104).

Näkökannan perusta ei kuitenkaan ole pääasiallisesti taloudellinen. Lähtökohta liittyy olennaisesti **julkisuuden** luonteeseen nyky-yhteiskunnassa. On nimittäin merkitykseltä väittää parlamentaarisen demokratian toimintojen vastaavan kansan aitoa tahtoa, ellei ole myös valmis väittämään, että ihmisillä

on mahdollisuus saada ainakin se tieto, joka on välttämätön tuon tahdon ohjaamiseksi. Yleisradiotoiminta syntyi tämän ajattelun mukaan historiallisesti samanaikaisesti demokratian muodostumisen kanssa (Englanti alkoi lähestyä aikuisten yleisen äänioikeuden saavuttamista vuonna 1928; BBC:n peruskirja tuli voimaan tammikuun 1. päivänä 1927) ja oli sille välttämätön lisä.

Yleisradiotoiminnan yleisyys merkitsee, että se tuottaa palveluja koko väestölle. Kaikilla kansalaisilla on suora ja vapaa mahdollisuus saada aineistoa, jota he tarvitsevat poliittisen roolinsa toteuttamiseen. Mikään muu kommunikaatitapa ei tuota vastaavia palveluja: lehdistö esimerkiksi on sisällöltään erittäin eriytynyt ja vaatii varoja. Sanoi lehdistönvapauden retoriikka mitä tahansa, käytännössä on olemassa voimakkaita taloudellisia ja kulttuuritekijöitä, joiden vuoksi pääosa väestöstä ei itse asiassa lue sellaisia sanomalehtiä, jotka antaisivat heille tarvittavat tiedot ja ajatukset.

Poliittisen demokratian kannalta on siksi välttämätöntä, että yleisradion vapaa, yleinen palvelu säilytetään. Erityisesti on vastustettava kaikkia yrityksiä katkaista yleisradion yleinen tavoitettavuus, koska käytännössä se merkitsisi demokratian ehtojen tuhoamista.

Tämän poliittisen perustan lisäksi on tietysti lisäksi kulttuurisia perusteita, joissa korostuvat kansallinen kulttuuri ja identiteetti, mutta perusajatus on sama: Valtio on kansallisuuden ja kansalaisuuden historiallinen toteuttaja, jonka tehtäviä ei voi siirtää kansainvälisille markkinoille. Jokainen yritys tehdä näin johtaa väistämättä väestön sellaisten sosiaalisten ja kulttuuristen voimien alaisuuteen, joita he eivät pysty hallitsemaan.

(3) **Markkinoiden ja valtion kriittikki.** Tämän kannan mukaan molemmat edelliset suunnat perustuvat sen sosiaalisen todellisuuden kieltämiseen, joka on niiden lähtökohta. Kumpikaan ei voi väittää pystyvänsä todella täyttämään väestön kulttuuritarpeita. Markkinoille on ominaista pyrkimys täyttää vain väestön kulttuuritarpeiden niitä osia, jotka tuottavat voittoa. Ne, joilla on taloudellinen valta, voivat tyydyttää laajasti henkilökohtaisia kulttuuritarpeitaan. Mutta väestön enemmistön on tyydyttävä täyttämään se kulttuuritarpeidensa rajoitettu osa, joka on sama kuin lukuisten muittenkin ihmisten, ja joka voidaan siksi tyydyttää halvalla.

Toisaalta valtion yleisradiojärjestelmän kannattajat taas unohtavat yhteiskunnan sosiaalisten voimien todellisuuden: Valtio ei ole hyväntahtoinen neutraali elin, joka olisi omistautunut alamaistensa palvelemiseen. Silmäys yleisradiotoiminnan todellisuuteen osoittaa, että se on hyvin kaukana niistä demokraattisista ihanteista, joihin se verhotaan. Se on luonteeltaan julkista palvelua, jota tuottavalla hyvin kapealla sosiaalisella ja kulttuurieliitillä on läheiset suhteet muihin eliittiryhmiin yhteiskunnassa, ja jonka tuottamat tiedot, ajatukset ja kulttuurielämykset perustuvat heidän omaan maailmankuvaansa (Robbins ja Webster 1986). Poliitiikan teorian muodollisella kielellä sanottuna tämä tarkoittaa, että porvarillinen demokratia on luokkavaltio ja sen tiedotusvälineet luokkatiedotusvälineitä (Sparks 1986).

Tämän suuntauksen looginen johtopäätös on, että se kieltäytyy omaksumasta kumpaakaan päävaihtoehtoista ja omistautuu parhaimmassa muodossaan olemassaolevien

ja suunniteltujen järjestelyjen kritiikille vastustaen samalla houkutusta sekaantua itse asioihin. Tästä näkökannasta johdettava joukkotiedotusmalli on näet niin kaukana toteutumisesta - ei ainoastaan Englannissa, vaan kaikkialla - että minäkäänlaisen positiivisen vaihtoehdon esittämiseen ei ole välittömiä mahdollisuuksia. Käytännössä monet tämän virtauksen edustajat päätyvät käymään eräänlaista sissisotaa valtion järjestelmän kannattajien rinnalla.

* * *

Toivoakseni olen kyennyt osoittamaan, että jopa niin ilmeisen vaakaata yleisradiomaailman osaa kuin BBC:tä uhkaavat teknologiset, taloudelliset ja poliittiset voimat. Nämä voimat eivät ole erityisesti englantilaisia, vaikka tietenkin niiden muoto ja elinvoimaisuus ovat ainutlaatuisia. Niiden paikallinen ilmeneminen on tutkimisen arvoista juuri siksi, että voitaisiin valaista yleisempiä maailmanlaajuisia kehityslinjoja.

Toiseksi, olen yrittänyt esittää, että kehityksen sysimät poliittiset ratkaisut eivät ole olennaisesti teknisiä. En halua kieltää, että teknologisiin mahdollisuuksiin, taloudelliseen analyysiin ja poliittiseen filosofiaan liittyy teknisen analyysin taso, mutta en usko, että poliittista keskustelua pitäisi rajoittaa tälle tasolle. Eri tasot muodostavat yhdessä niin monimutkaisen kokonaisuuden, että on vastustettava houkutusta pelkistää asioita.

Oheinen artikkeli on lyhennetty versio esitelmästä, jonka kirjoittaja piti touko-kuun alussa journalismin tutkimuksen seminaarissa Dubrovnikin Inter-University Centerissä. Käännös on Irene Kaipaisen.

Kirjoittaja pyytää kiittää British Councilia esitelmän valmistumisen tukemisesta.

Kirjallisuus

BRU (n.d.) The Public Service Idea in British Broadcasting: Main Principles. Broadcasting Research Unit. London, 1986.

COLLINS, R. Wall-to-Wall "Dallas"? The US-UK Trade in Television. Screen, vol. xxvii, nos. 3-4, May-August 1986. 66-77.

COLLINS, R. Editorial. Media, Culture and Society, vol. ix, no. 2, April 1987. 131-36.

DESAULNIERS, J-P. What does Canada want? Media, Culture and Society, vol. ix, no. 2, April 1987. 149-157.

De la GARDE, R. Is there a market for foreign cultures? Media, Culture and Society, vol. ix, no. 2, April 1987. 189-207.

HUGHES, P., WERSKY, G., McCARTNEY, N., AINSLEY, J. Hunt on Cable TV: Chaos or Coherence? CPBF, London 1982.

NOSSITER, T.J. British Television: A Mixed Economy. West Yorkshire Media in Politics and Centre for Television Research. The University of Leeds, eds. Research on the Range and Quality of Broadcasting Services. 1986. London: HMSO. 1-71.

PEACOCK, A. Report of the Committee on Financing the BBC. 1986. London: HMSO, Cmd. 9824.

ROBINS, K and WEBSTER, F. Broadcasting Politics - Communications and Consumption. Screen, vol. xxvii, nos. 3-4, May-August 1986. 30-44.

SPARKS, C. The Media and the State. Teoksessa: CURRAN et. al. (eds.). Bending Reality. Pluto, London 1986. 76-86.

WHYATT, J. Whose Public Service? A Response to Peacock. Screen, vol. xxvii, nos. 3-4, May-August 1986. 100-104.